

18/1221-97, № 18/1222-97, № 18/1223-97, № 18/1314-97 за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України від 25 грудня 1997 року № 9-зп//Офіційний вісник України. – 1998. – 22 січня. – № 1. – С. 169. – Ст. 25. – Код акта 4621/1998.

12. Рішення Конституційного Суду України у Справі № 1-29/2011 за конституційним зверненням громадянина Осетрова Сергія Володимировича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 55 Конституції України, частини другої статті 2, пункту 2 частини третьої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України, частини третьої статті 110, частини другої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України та конституційним поданням Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ щодо офіційного тлумачення положень статей 97, 110, 234, 236 Кримінально-процесуального кодексу України, статей 3, 4, 17 Кодексу адміністративного судочинства України в аспекті статті 55 Конституції України від 14 грудня 2011 року № 19-рп/2011//Офіційний вісник України. – 2012. – 6 січня. – № 101. – С. 72. – Ст. 3724. – Код акта 59756/2011.

13. Яблоков В.А. Реализация судебной власти на досудебных стадиях уголовного процесса России: дисс. ... канд. юрид. наук.: 12.00.09/Яблоков Вячеслав Анатольевич. – Самара, 2001. – 208 с.

14. Колоколов Н.А. Судебный контроль в стадии предварительного расследования: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 021100 «Юриспруденция»/Н.А. Колоколов; Фонд содействия правоохран. органам «Закон и право». – М.: Юнити: Закон и право, 2004. – 303 с.

15. Аманн проти Швейцарії: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява №. 27798/95) від 16 лютого 2000 р.: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.iNet/sites/eNeg/Pages/search.aspx#%22fulltext%22:%22ama№№%22,%22docume№tcollectio№id%22:%22GRAN№DCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-58497%22>]

16. Кудла проти Польщі: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява №. 22277/93) від 27 червня 2000 р.: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.iNet/sites/eNeg/Pages/search.aspx#%22fulltext%22:%22Пла№№%22,%22docume№tcollectio№id%22:%22GRAN№DCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-58734%22>]

ЗАЙЦЕВ А. С.,

старший експерт сектору балістичних експертиз Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру при ГУМВС України в Донецькій області, здобувач кафедри судових експертиз (Донецький юридичний інститут МВС України)

УДК 343.9

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕЯКИХ МОДЕЛЕЙ СИГНАЛЬНИХ (СТАРТОВИХ) ПІСТОЛЕТІВ ВИРОБНИЦТВА ТУРЕЧЧИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Статтю присвячено особливостям правового статусу та проблемам обігу деяких моделей сигнальних (стартових) пістолетів виробництва Туреччини, а також особливостям їх криміналістичного дослідження.

Ключові слова: *вогнепальна зброя, сигнальні пістолети, шумові патрони, патрони «несмертельної дії», захисний елемент ствола, боеприпаси, ідентифікація.*

Статья посвящена особенностям правового статуса и проблемам оборота некоторых моделей сигнальных (стартовых) пистолетов производства Турции, а также особенностям их криминалистического исследования.

Ключевые слова: *огнестрельное оружие, сигнальные пистолеты, шумовые патроны, патроны «несмертельного действия», защитный элемент ствола, боеприпасы, идентификация.*

Article concerns the peculiarities of the legal status and problems of turnover of some models of signal (starting) pistols made in Turkey, as well as characteristics of their forensic investigation.

Key words: *firearms, signal pistols, blank ammo, "non-lethal" ammunition, security element of barrel, ammunition, identification.*



Вступ. На даний час в Україні ведуться дискусії з приводу того, чи дозволити українцям купувати вогнепальну зброю, якщо так, то саме яку. Чи, можливо, треба дозволити носіння зброї самооборони, а саме зброї «несмертельної дії», що споряджається патронами з еластичною кулею. Зараз вищевказаними зразками зброї можуть володіти лише деякі громадяни (наприклад, працівники міліції, прокуратури, журналісти).

Для вчинення злочинів широко використовується цивільна вогнепальна зброя і такі її види, як сигнальні та газові пістолети. І дійсно, ця зброя є суто цивільною, адже призначена для використання громадянами для самозахисту чи для розваг. Про сигнальні пістолети взагалі «ходить» слава дешевої та порівняно надійної зброї, яку можна використовувати як для самозахисту, так і для вчинення злочину. Такі зразки сигнальних пістолетів виробництва Туреччини, як «ZORAKI-914», «ZORAKI-914-S», «АТМАСА», «Еко!» та ін. часто використовуються без заглушки в каналі ствола для стрільби патронами калібру 9 мм Р.А., спорядженими металевими снарядами «несмертельної дії», або для стрільби складеним бойовим припасом з використанням шумового патрону калібру 9 мм та снаряду певного діаметру. У складеному бойовому припасі може змінюватися навіска пороку.

Бажання все ж таки мати у своїй власності так званий «травмат» змушує людей шукати обхідні шляхи для подолання законодавчих перешкод. Актуальний приклад викриття незаконної діяльності з приводу порушення законодавства про обіг зброї стався у Харківській області. У регіоні виявили кілька видань, які були зареєстровані як засоби масової інформації, але не здійснювали жодної журналістської діяльності, а займалися виданням довідок так званим позаштатним кореспондентам [1]. У контексті порушення законодавства з обігу зброї хотілося б детально зупинитися на сигнальних (стартових) пістолетах виробництва Туреччини, які дуже часто використовують для стрільби патронами з еластичною кулею, сперечання щодо правового статусу яких не вщухають вже приблизно п'ять років.

Постановка завдання. Незважаючи на дискусійність та важливість питання, тема правового статусу та особливостей криміналістичного дослідження сигнальних пістолетів залишається недостатньо розробленою. На даний час ДНДЕКЦ МВС України видано методичний лист «Конструктивні особливості деяких пістолетів та револьверів виробництва Туреччини» авторського колективу у складі І.В. Ігнат'єва, А.В. Лопушанського, Д.С. Щирби [2], а також інформаційно довідковий посібник «Особливості конструкції деяких зразків пістолетів калібру 9 мм (РА) та їх сліди на гільзах», автори якого – Р.В. Мельник, Б.О. Маклаков, А.С. Зайцев [3]. У даних працях висвітлено основні аспекти криміналістичного дослідження вищевказаної категорії пістолетів. Але слід відзначити, що дане питання потребує подальшої розробки з метою складання єдиного відношення до правового статусу сигнальних пістолетів, а складність проведення ідентифікаційних досліджень використання такої зброї вимагає покращення методичного забезпечення досліджень і використання сучасних методів оптимізації процесу встановлення тотожності.

З огляду на вищевикладене, **метою** статті є визначення правового статусу сигнальних (стартових) пістолетів виробництва Туреччини та визначення деяких особливостей їх криміналістичного дослідження. Це вимагає, у свою чергу, виконання таких **завдань**: дослідити наявні протиріччя у судовій, слідчій та експертній практиці щодо правового статусу сигнальних (стартових) пістолетів виробництва Туреччини; виробити єдине правильне ставлення до цих пістолетів на основі методичних розробок та законодавчих актів; вивчити деякі особливості криміналістичного дослідження вищевказаних пістолетів та запропонувати конкретні шляхи підвищення ефективності проведення експертизи.

Результати дослідження. У більшості випадків сигнальні пістолети виробництва Туреччини у разі відсутності захисного елемента ствола (зглушки) вдало проходять експериментальну стрільбу бойовим припасом, який складається з шумового патрону калібру 9 мм Р.А. та снаряду, і визнаються вогнепальною зброєю. За відсутності заглушки вищевказані пістолети також придатні до стрільби патронами калібру 9 мм Р.А. з еластичною кулею. Бувають випадки, коли дослідження проходить сигнальний пістолет із заглушкою, яку неможливо демонтувати за допомогою універсальних інструментів, або з насадкою для відстрілу сигнальних ракет, яку теж неможливо демонтувати, тоді пістолет без тіні сумніву визнається сигнальним.

Щодо сигнальних пістолетів виробництва Туреччини сформувався вказані нижче думки.

Пістолет є стартовим, і навіть якщо в ньому немає заглушки, він не може бути предметом злочину, відповідальність за які настає згідно зі ст. 263 КК України [4], до того ж виробник визначає пістолет як стартовий. У методиці «Встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведення пострілів)» (далі Методика) [5, с. 5] вказано: «Вогнепальна зброя – це така зброя, призначена для ураження цілей снарядами, що одержують направлений рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння металевих зарядів) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані». Саме на відсутність призначеності для ураження цілей як на фундаментальний, без сумніву, критерій вказують прихильники першої думки.

Другим варіантом певного ставлення до цієї зброї є думка про те, що пістолет є вогнепальною зброєю при відсутності заглушки та при вдалому проходженні експериментальної стрільби, але при наявності заглушки, навіть якщо вона викручується за допомогою універсального інструменту (викрутки), пістолет відносити до категорії сигнальних. Прихильники даної думки аргументують її тим, що, наприклад, у пістолета



«Zoraki-914» є насадка для стрільби сигнальними ракетами, і виробник завідомо урахував можливість розбирання, у тому числі й для чищення.

І, нарешті, третя думка полягає в тому, що пістолет є вогнепальною зброєю при наявності заглушки, коли вона викручується за допомогою універсального інструменту (викрутки), та вдалому проходженні експериментальної стрільби.

Висновки щодо визнання сигнальних пістолетів без заглушки або із загнушкою, що викручується за допомогою універсального інструменту, при вдалому проходженні експериментальної стрільби базуються на методиці «Встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведення пострілів)» та на стандарті МВС України «Пістолети та револьвери стартові» (далі стандарт) [6]. Саме такі висновки, на нашу думку, є правильними та обґрунтованими, а нижче наводяться аргументи за таку позицію.

Згідно зі стандартом, «пістолети та револьвери стартові (пистолеты и револьверы стартовые) – (синонім – шумові) – пристрої, призначені виключно для подання звукових сигналів, в яких використовуються пістолетні (револьверні) холості (шумові) патрони або капсули до патронів до мисливської гладкоствольної зброї» [6].

Конструктивні ознаки матеріальної частини вогнепальної зброї, згідно з методикою, характеризують її цільове призначення. Основними конструктивними ознаками вогнепальної зброї є наступні:

- вузол, що складається з камери для розміщення патрона (патронника) і направляючої частини, призначеної для розгону снаряда й надання йому направленої руху;
- пристрій запирання каналу ствола (в нашому випадку це затвор);
- пристрій запалення металевого заряду.

Стандарт висуває до сигнальних (стартових) пістолетів цілу низку вимог. Наприклад, п. 4.2.3. стандарту стверджує: «Кріплення захисних елементів ствола пристроїв повинно здійснюватися способом, що унеможливає їх вилучення з каналу ствола за допомогою універсального інструменту загального вжитку (молоток, плоскогубці, викрутки та виколотки, пінцет, ручний дріль тощо) без руйнування ствола або внесення видимих неозброєним оком незворотних змін у його конструкції» [6]. Це відноситься до питання, чому навіть при наявності втулки деякі сигнальні пістолети визнаються вогнепальною зброєю.

Тобто, як ми бачимо, якщо у так званому стартовому пістолеті відсутній нез'ємний захисний елемент ствола, то є всі підстави вважати його цільовим призначенням на подачу звукових сигналів. Адже є ствол з патронником, затвор, ударно-спусковий механізм – основні конструктивні ознаки вогнепальної зброї. У цьому контексті аргумент про виробника, який свої пістолети визначає як сигнальні, виглядає не достатнім для не визнання цих пістолетів вогнепальною зброєю.

До речі, у самій Туреччині у період з 2004 по 2008 рік було вилучено 1115 екземплярів так званої модифікованої сигнальної зброї [7, с. 113], об'єми вилучень почали зменшуватися тільки після прийняття відповідного закону, який чітко визначає правовий статус сигнальних пістолетів, а також змін, що можуть вноситися до їх конструкції.

Незважаючи на наявність стандарту, методики, очевидно, на наш погляд, підпадання сигнальних пістолетів без втулки або зі з'ємною втулкою під критерії вогнепальної зброї, однак пересічні громадяни, адвокати, суди дуже часто виступають проти визнання цих пістолетів вогнепальною зброєю.

На теренах інтернету судових експертів іноді навіть обвинувачують у заангажованості, хоча криміналісти керуються тільки чітко визначеним механізмом дослідження, тобто методикою, і як ми звертали увагу вище, деякі екземпляри стартових пістолетів виробництва Туреччини можуть і повинні вважатися вогнепальною зброєю.

Як вже наголошувалося, найчастіше вищевказані пістолети населення використовує як порівняно дешеву альтернативу пістолетам, призначеним для стрільби патронами, спорядженими металевими снарядами «несмертельної дії». Щоправда, цей факт ні в якому випадку не можна вважати показником зменшення суспільної небезпеки сигнальних пістолетів без загнушки, адже й еластичним металевим снарядом можна нанести тяжкі тілесні ушкодження або навіть спричинити смерть. Наприклад, у 2010 році у Донецькій області у власному автомобілі з пістолету «Zoraki» пострілом у голову застрелився гр. Р., використавши патрон з еластичною кулею, причому на момент огляду зброї спеціалістом патрон, наступний після фатального патрону, був у патроннику, що свідчить про правильну та повну роботу автоматики пістолету. Відмінні показники роботи автоматики при використанні патрону з еластичним снарядом підтверджені й експериментами у лабораторних умовах.

Хотілося б звернути увагу на ставлення суду до цих пістолетів. Коли мають місце глибинні зміни у конструкції стартового пістолету (наприклад, наявність вставки, що перекриває газовивідний отвір), питань до експерта щодо статусу цієї зброї не виникає. Але у випадках, коли пістолети надаються без загнушки, або вона викручується, мають місце виклики експертів до суду для одержання пояснень та відповідей на питання, як людині проводити чищення ствола, якщо загнушка нез'ємна. Щодо пістолетів «Zoraki» постає питання вагань, якщо обвинувачений намагався вкрутити замість загнушки пристрій для відстрілу сигналь-



них ракет. Звичайно, ці питання виходять за межі компетенції експерта-криміналіста, але той факт, що вони виникають, свідчить про неповну урегульованість питання правового статусу вищевказаних пістолетів.

Іноді сигнальні пістолети приходять із заглушкою у каналі ствола, причому її випукла частина направлена до переднього зрізу, а частина з поглибленням для викрутки – до заднього зрізу, що дещо ускладнює використання універсального інструменту для її зняття. У більшості випадків вдається викрутити заглушку через задній зріз. Можливо, таке розміщення заглушки служить певним маскуванням перед її демонтажем.

Не можна не сказати про особливості ідентифікаційних досліджень сигнальних пістолетів виробництва Туреччини.

Вказані пістолети ідентифікуються на практиці тільки за стріляними гільзами. На жаль, у даний час не розроблено методики для їх ідентифікації за стріляними кулями, що викликано рядом особливостей:

- при використанні патронів калібру 9 мм Р.А., спорядженими металевими снарядами «несмертельної дії», де кулі виготовлені з гуми, ідентифікація ускладнюється особливостями матеріалу (еластичність);
- вказані пістолети мають гладкий ствол.

Як ми бачимо, вивчення стріляної гільзи по суті є єдиним способом «прив'язати» зброю до конкретного злочину. Але навіть якщо на місці події знайдена гільза, це не є гарантією позитивного, з точки зору встановлення злочинця, результату.

Виходячи з результатів вивчення експертної практики, видно, що на гільзах, стріляних із сигнальних пістолетів виробництва Туреччини – ZORAKI-914, ZORAKI-914 S, ATMACA, Ecol та ін., можуть залишатися такі сліди: слід бойку у вигляді поглиблення округлої форми різноманітного діаметру, слід патронного упору, слід відбивача, слід зачепу викидача, слід внутрішньої поверхні патронника. Однак бувають випадки, коли сліди, залишені зброєю на стріляних гільзах, що вилучені при огляді місця події, не досить інформативні, що ускладнює процес ідентифікації.

Для вирішення цієї проблеми необхідно здійснювати ряд заходів.

1. Для проведення експериментальних пострілів з метою отримання порівняльного матеріалу необхідно, по можливості, використовувати аналогічні патрони, які використовувалися при вчиненні злочину. На сьогоднішній день в Україні широко розповсюджені патрони, споряджені снарядами «несмертельної дії» з маркуванням на гільзах «ГЕРЕН-3 9 mm», «AE 9 9 mm», «S&B 9 mm P.A. Blanc» (список не є вичерпним). Є патрони з іншим маркуванням, які важче знайти та придбати. Якщо у розпорядженні експертної установи немає патронів з маркуванням, аналогічним маркуванню на гільзі з місця події, треба розглянути можливість складання клопотання слідчому про надання цих патронів або використати якомога більше різноманітних патронів калібру 9 мм Р.А., звичайно ж зважаючи на його вид. Тобто якщо на місці події знайдено гільзу патрону 9 мм Р.А., який був споряджений еластичною кулею, для експериментальної стрільби потрібно використовувати також патрон з еластичною кулею. Звичайно, зі стопроцентною вірогідністю стверджувати про те, яким снарядом був споряджений патрон, не можна через можливість внесення саморобних змін, але існує кілька ознак, які дозволяють робити близькі до істини припущення про вид патрону.

При використанні еластичної кулі у патроні не використовується пластмасова заглушка, яка характерна для шумових та газових патронів. У свою чергу шумовий патрон має зелену заглушку, газовий – жовту, фіолетову, блакитну. Ці заглушки після пострілу розділяються на чотири пелюстка та залишаються у гільзі. На практиці зустрічаються випадки переробки шумового патрону калібру 9 мм Р.А., коли замість верхньої частини заглушки вставляється металевий снаряд округлої форми. Ці зміни визначаються відсутністю пелюсток заглушки та іноді наявністю слідів в'язкої речовини, наприклад, будівельного герметика, який використовується для кращого закріплення снаряду. Якщо на денце гільзи нанесено лакове покриття, яке заважає вивченню мікрорельєфу слідів, потрібно його видалити за допомогою ацетону, але даний факт бажано відобразити у висновку експерта.

2. Проводити експериментальну стрільбу спочатку без чистки зброї, потім після чистки частин, які утворюють сліди на гільзі.

3. Під час стрільби потрібно дотримуватися умов, які підвищують тиск у каналі ствола зброї та збільшують чіткість слідів на стріляних гільзах [8, с. 324].

4. При дослідженні стріляної гільзи необхідно вивчати та розглядати усі сліди зброї, їх розміри та взаєморозташування. Наприклад, кут між геометричними центрами слідів відбивача та викидача на гільзі, яка стріляна у пістолеті «RG-88», складає 180° [3, с. 10], а даний кут у пістолеті «ZORAKI mod. 914-S» складає 90° [3, с. 7]. Трапляються випадки, коли досягти позитивного результату при проведенні експертизи вкрай важко. Відразу зауважимо, що позитивний результат у даному випадку – це категоричні висновки, а не висновки про неможливість вирішення питання, або навіть вірогідно позитивний висновок. Навіть якщо це висновки, наприклад, про те, що дана гільза стріляна не в наданому пістолеті.

Іноді при мікроскопічному дослідженні сліду бойка, який дуже часто є головним носієм ідентифікуючих ознак, не знаходиться майже ніякого індивідуального мікрорельєфу. Але вивчаючи інші сліди, наприклад, зачепу викидача, вдається встановити необхідний ідентифікаційний комплекс. Звичайно, ідентифікаційний комплекс утворюється у сукупності з іншими слідами.



До речі, хотілося б кілька слів сказати про ілюстративний матеріал до ідентифікаційної експертизи. Останнім часом при допиті експерта у суді адвокати задають питання на кшталт: «Як ви можете пояснити те, що я не бачу при суміщенні слідів їх продовження на іншій половині зображення?» І суд теж просить це пояснити. Звичайно, ілюстративний матеріал у частині зображення суміщення або зіставлення з розміткою ознак – це скоріш бажаний, але не обов'язковий елемент висновку експерта, хоча його наявність підвищує розуміння самого висновку. Тобто необхідно максимально відповідально підходити до складання таблиці ілюстрацій до висновку експерта, щоб уникнути у майбутньому питань адвокатів або суду з вищевказаного приводу. Потрібно обирати той вид ілюстрування порівняння, який дозволить більш якісно сприймати співпадаючі або неспівпадаючі ознаки. Наприклад, якщо мікрорельєф дна сліду бойка відобразився у вигляді кільцеподібних ліній, суміщенням дуже гарно можна проілюструвати порівняння.

Не можна применшувати значення постанови слідчого для якісного проведення експертизи. Аналіз постанов про призначення ідентифікаційної судово-балістичної експертизи показав наступні недоліки:

– ставляться питання, які не мають відношення до даної конкретної експертизи, наприклад, коли з огляду місця події вилучається стріляна гільза та пістолет у підозрюваного, серед іншого питають: «Яка швидкість польоту кулі з даного пістолета?»;

– виникає таке питання: «Чи стріляна дана гільза?» Звичайно, експерт припускає, що слідчий мав на увазі: «Чи стріляна дана гільза у пістолеті, наданому на дослідження?», але ж потрібно спочатку ставити коректно питання;

– неповно описуються обставини справи у частині використання зброї, що теж є важливим аспектом у контексті визначення окремих питань ідентифікаційної експертизи.

Висновки. Сигнальні (стартові) пістолети виробництва Туреччини, напевно, ще довго будуть на озброєнні населення. Звичайно, якщо пересічним українцям дозволять купувати пристрої, призначені для стрільби патронами «несмертельної» дії, спорядженими гумовими або аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами, попит на них упаде, але не набагато, враховуючи порівняно невелику ціну. У цьому контексті необхідно посилити боротьбу з незаконним обігом зразків вищевказаних пістолетів, які не мають в каналі ствола захисних елементів, з метою недопущення їх використання у злочинних цілях. Також україні необхідно визначитися з єдиною думкою щодо правового статусу сигнальних пістолетів, задля цього при прийнятті такого необхідного «Закону про зброю» прописати поняття сигнальних пістолетів, а також прямо в законі висвітлити вимоги для них, невиконання яких дозволить визначати таку зброю вогнепальною. Ми вважаємо, що якщо сигнальний (стартовий) пістолет надходить на дослідження без захисного елемента (заглушки) в каналі ствола, або захисний елемент видаляється зі ствола за допомогою універсального інструменту загального вжитку без руйнування ствола або внесення видимих неозброєним оком незворотних змін у його конструкції, при умові вдалого проходження експериментальної стрільби, такий пістолет повинен визнаватися вогнепальною зброєю.

Також треба продовжити вивчення ідентифікаційних особливостей сигнальних (стартових) пістолетів із метою пошуку закономірностей відображення слідів у певних моделях пістолетів, а також підвищити якість ідентифікаційних досліджень із метою якісного експертного забезпечення розслідування та встановлення істини у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Прокуратура виявила «псевдоЗМІ», за клопотанням яких видавалися дозволи на носіння травматичної зброї // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.khar.gp.gov.ua/ua/golovna_novuna.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=131248.
2. Деякі конструктивні особливості пістолетів та револьверів виробництва Туреччини / ДНДЕКЦ МВС України. – К., 2009. – 19 с., іл.
3. Мельник Р.В. Особливості конструкції деяких зразків пістолетів калібру 9 мм (РА) та їх сліди на гільзах: Інформаційно-довідковий посібник. Р.В. Мельник, Б.О. Маклаков, А.С. Зайцев. – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2012. – 37 с., іл.
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 3 від. 26.04.2002 р. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02>.
5. Методика встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведення пострілів) / ДНДЕКЦ МВС України; ДЕСП Мінюсту України; [Гамов Д.Ю.]. – К., 2012. – 34 с.
6. Стандарт МВС України ОУ 78-19-002:2010 «Пістолети та револьвери стартові. Загальні технічні вимоги, вимоги безпеки. Методи контролювання». – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/364265>.
7. Gokhan I. Modified blank ammunition injuries / Gokhan I., Ogunc M., Tahir Ozer, Kagan Coskunb, Ali Ihsan Uzar // Forensic Science International. – 2009 – № 193. – С. 112–117.
8. Комаринец Б.М. Криминалистическое отождествление огнестрельного оружия по стреляным гильзам / Б.М. Комаринец. – М.: НИИК ГУМ МВД СССР, 1955. – 387 с.

